

Skolväsendet i Karlshamn 1668 – 1993

1668

Redan genom kunglig resolution erhöill staden rättighet att själv välja sig en skolmästare. När och under vilka former den första läraren för Karlshamns skola tillsattes är omöjligt att avgöra.

30 november 1674

I rådstuvurättsprotokoll får vi veta att förre skolemästaren Jörgen Mattsson fått transport till annan ort och en tid senare har de åtta männen i samråd med kyrkoherden antagit Jöns Gullberg. Kammaren i ”stadens stora byggning”, förmodligen rådhuset, uppläts åt honom till lärosal.

1670-talet

Jämte trivialskoan som till största delen var kommunal verkade åtskilliga privata läroanstalter. De som önskade upprätta privata skolor fick söka magistratens tillstånd.

1685

Johan Tillander erhöill tjänst som lärare. Att döma av uppgifterna i studieplanen har Karlshamn åtminstone från Tillanders tid och sannolikt redan under Gullbergs haft en trivialskola och dess elever fått undervisning i svenska, räkning, skrivning, latin, katekes, biblisk historia och övning i sång.

1696

Melchior Hyphoff blev rektor efter en hel del problem (han anklagades för kätteri och anhängare av Jakob Böhmes lära). Hyphoff var prästson från Asarum. Enligt källorna var undervisningen av högsta kvalitet. Han måste snart skaffa en biträdande lärare, A. Pott från Landskrona, som Hyphoff till en början själv måste betala.

1712

Magnus Hjort utsågs till rektor. Han klagar över att de oroliga tiderna gör det svårt att få skolan att fungera.

1717

Benedictus Herlund var rektor. Detta år visiterades skolan av biskop Linnerius. Varje klass examinerades och biskopen granskade de skriftliga proven. Folkundervisningen leddes under denna tid närmast av klockaren. Den begränsades vanligen till innanläsning och nödtorftig insikt i kristendomskunskap vilket fungerade dåligt. Redan

under denna period hade det i staden börjat en småbarnsskola som man hade stort förtroende för- Den hölls av skolmästar- och prästänkan Marina Werner Funck.

1727

Detta år drogs stödet från kyrkan in vilket medförde några magra år för skolan. 1731 bildades en skolfond, varav årliga avkastningen skulle utgöra lönebidrag till lärarna i Karlskrona och Karlshamn. Det dröjde dock många år innan lärarna kunde få hyfsad ersättning.

1747

Nu utbröt en häftig strid mellan magistraten och domkapitlet om vilken som skulle utse ny rektor efter Lars Cronholm som blivit kyrkoherde i Glimåkra.

1700-talet

Karlshamns trivialskola hade under så gott som hela denna period att arbeta i enlighet med 1724 års skolordning. Till slutet av 1770-talet studerades kristendom, latin, grekiska, hebreiska, historia, geografi, aritmetik samt övningar i sång. Vid inträdet i skolan skulle gossen kunna läsa innantill. I regel tillbringade eleverna 4-6 år i skolan. Med hänsyn till lärjungarnas religiösa fostran började och slutade dagens arbete med bön. Närvaroplikt vid alla gudstjänster och andaktsstunder i kyrkan. I mitten av århundradet hade man mellan 50 och 60 elever. Undervisningen stod på ett högt plan och var modern, all undervisning skulle gå ut på att väcka lärjungarnas självständighet och att de behöll lusten att lära. De flesta lärjungar från denna tid i Karlshamns skola ägnade sig mest åt praktiska ämnen och avbröt tidigt sina studier sedan skolan gett dem allmänbildning. Många gick till sjöss, ägnade sig åt handelsyrket eller hantverk. De som gick i skolan fick egentligen inte den utbildning som de behövde. 1770-talet var en tid av nedgång för Karlshamns skola med bland annat sjunkande elevantal men 1783 sker en markant uppryckning. Lars Björk var rektor, till synes en utmärkt pedagog med duktiga lärarkollegor. Man ändrade delvis inriktning på studierna för de som skulle ut i praktiska yrken.

1796

I prostens Morells visitationsprotokoll väcktes för första gången tanken att man skulle skapa en gymnasial organisation som påbyggnad på Karlshamns skola. På olika sätt engagerade sig borgare och Karlshamns invånare. Gåvor i form av böcker eller annan skolmateriel skänktes. Vid 1790-talets mitt fick man ett bibliotek genom framför allt donation av brukspatron S. Ström. De fattigaste eleverna gick onsdagar och lördagar omkring i staden med en låsbehängd sparbössa för att samla in pengar. Utanför borgarnas dörrar sjöng en eller annan en psalm.

Asarums församling tog från och med 1764 sig an sina fattiga barn och ”genom sammanskott av sockenborna givit dessa ej blott föda utan också undervisning, åtminstone i kristendom.”

1800-talet

I början av 1800-talet var Karlshamns skola en trivialskola, en skoltyp som kan sägas motsvara en realskola (i våra dagar högstadium). Den tillhörde gruppen lägre trivialsolor med tre lärare, rektor och två kolleger samt en sånglärare med timtjänstgöring.

Karlshamns trivialskola hade en ganska lokal eller kommunal karaktär. I samband med 1813 års löneförrättning tillsatte staden en skol- eller lokalstyrelse (skolkommitté, skoldirektion). Skolan skulle vara en förening av borgarskola och lärdomsskola. Trivialskolan skulle således tjäna ett dubbelt ändamål och de moderna språken hade fått sig en plats anvisad vid undervisningen där medan de enligt 1807 års skolordning hörde till gymnasier och katedralsolor. Undervisningsmetoden i trivialskolan bestod i läxförhör med ofta förekommande repetitioner. Varje klass var grupperad i två avdelningar med skilda läxlag och med individuella olikheter i vad eleverna hunnit med. Examen var då en verklig prövning, förrättad inför inspektor och skoldirektionens ledamöter. Kvarsittning fanns inte. Eleven tillhörde klassen tills han ansågs mogen för uppflyttning. Två till tre år var normalt, 6-8 år för hela skoltiden.

1820

Karlshamns skola skiftade namn. Nu fick den heta lägre lärdomsskola. Antalet lärare och klasser förblev oförändrat och läroböckerna desamma. Tiden i en klass kunde växla mellan en och sju terminer. Lärdomsskolan i Karlshamn upprätthöll de goda traditionerna från trivialskolans tid och åtnjöt anseende för gott arbete. Karlshamn hade också en yppig flora av privat undervisning. Typiskt för tiden är det sätt på vilket undervisningen för flickor i burgnare familjer för ”bättre mans barn” som det då hette, var ordnad i Karlshamn. Det fanns undervisning i hemmen och det fanns möjlighet därtill i små privata skolor. ”Mamsellskolor” var vanliga, det vill säga ett fåtal elever i olika åldrar som bodde i sina hem samlades till lektioner kring ett bord hos lärarinnan. I mitten av 1800-talet fanns två privata skolor av något modernare slag. Den ena öppnades den 16 september 1850 i Liljedahlska huset vid Drottninggatan av fru S. Lewin. Den andra privatskolan hade en anstrykning av större pretentioner och en smula förnämitet. Fru Henriette hade fått sin uppfostran vid större läroanstalter i Kristianfelds Herrnhutskola och i Köpenhamn.

1821

Frågan om gymnasium i Karlshamn behandlades på allmän rådstuga. Man var enig om att staden borde erbjuda sig att ställa sitt stora fattighus till förfogande som skollokal och dessutom minst två tunnland av stadens jord, som gränsade till byggnaden. Men gymnasiet gick staden förbi.

1826

Skolbyggnader

- 1674 Kammaren i stadens stora byggnad, förmodligen rådhuset uppläts.
- 1793 Gamla skolhuset köptes in genom inrop på auktion och var beläget vid Drottninggatan, snett mitt emot rådhuset, kallat Stenstrandska fastigheten. Skolan förfogade över tre klassrum.
- 1858 Gamla läroanstalten skulle bli femklassig. Man fick till en början nöja sig med två extrarum.
- 1864 Ny byggnad stod färdig på Sivertska tomten i hörnet av Kungs- och Rådhusgatan. Nytt gymnastikhus togs i bruk.
- 1909 Bodestorpsskolan tas i bruk.
- 1917 Realskolan i Vägga invigs.

1815

Folkundervisningen på Karlshamns folkskola lär gå tillbaka till 1815. Det är svårt att fastställa ett bestämt årtal för de första folkundervisningen eftersom den härleder ut fattigvårdens kollektiva uppfostran och undervisning för de föräldralösa.

1826

Äldre elever fungerade som undervisare åt yngre, växelundervisning. Man beslöt att införa växelundervisningsskola, en friskola för fattiga gossar, i Karlshamn. Alla kostnader skulle fattigvården stå för. Undervisningen skulle handhas av en lärare under inspektion av stadens kyrkoherde och fattigvårdens direktion. Undervisningen skulle omfatta bokstävernans kännedom, stavning, innanläsning, kristendom, historia, förnämligast den bibliska och svenska, första grunderna i svenska språkläran, välskrivning och räknekonst.

1836

Man fick en folkskola för flickor. Skolan skulle som tidigare handhas av fattigvården och allmänhetens rätt kvarstod att mot inskrivningsavgift skicka sina barn till denna skola om plats fanns. För flickornas folkskoleundervisning fanns en mindre fattigskola med Lancastermetoden samt från 1836 en skola som tillkommit genom privat initiativ och som administrerades av damer i staden och fick bidrag för detta. Den mindre fattigskolan utvidgades att omfatta 50 elever och skulle förbereda för inträde i den privata flickskolan. Flickornas fattigskola var därför endast ettårig. Den var alltså en småskola för fattiga barn, privatelever, togs inte emot. Antalet elever växte.

1838

Vid ett sammanträde i Vekerum bildades den 26 augusti 1838 den första folkskolläraryöreningen i vårt land.

1842

En speciell och facklig läroanstalt, lämplig för sjöstaden Karlshamn, var navigationsskolan. Den kom till genom enskilda personers initiativ. I slutet av 1840-talet hade den omkring 50 elever och utexaminerade sjökaptener av första och andra klass och styrmän av andra klass. Den hade lokaler i gamla fattighuset och var granne med folkskolorna.

1845

Intresserade kallades till sammanträde för att fastställa reglemente för en söndagsskola. Det var dock inte fråga om en skola av det slag som man i allmänhet tänker sig. De kallade var hantverksmästare och fabrikanter och det var fråga om en fortsättningsskola för gesäller och lärlingar. Undervisningen skulle omfatta skrivning efter förskrift och diktamen, de fyra räknesätten i hela och brutna tal med tillämpningsövningar, geografi efter globkartan och karta över Sverige och Norge samt möjligen någon historia, därtill teckning med någon teknologi. Skolverksamheten blev kortvarig.

1847

Man beslöt att det med hänsyn till elevantalet skulle finnas två skolor för gossar, båda med lokaler i fattighuset.

1852

I början av november öppnades en ny skola för fattiga flickor.

1860

Man beslöt att uppföra ett skolhus för samtliga tre flickskolor.

1869

Folkhögskola öppnades i Asarums gamla gästgivargård som senare flyttades till Kristineberg. År 1885 förlorade Karlshamn sin folkhögskola.

1896

I gymnastik svarade löjtnant J. Petersson för undervisningen. I den ingick vapenövningar som omfattade gevärsexercis, enklare infanterimanövrar, marscher och bajonettfäktingens första grunder. Även skjutövningar förekom. Samtliga undervisningslokaler värmdes upp av vedeldade kakelugnar och fotogenbrännare i häng- och vägglampor utgjorde den nödvändiga belysningen.

1904

Efter 1904 års skolreform förändrades flertalet av de ofullständiga läroverken till sexårig realskola. Följande år beslutade regeringen att läroverket i Karlshamn från och med läsåret 1906-1907 skulle förändras till en sexårig realskola. Därmed upphörde studiet av de klasiska språken och naturvetenskapliga ämnen fick en förstärkt ställning.

1909

Detta år invigdes Bodestorpsskolan i Karlshamn. Den bestod av 15 större och nio mindre lärosalar jämte andra undervisningslokaler. Byggmästare var Carl Svensson. Tillkomsten av den nya skolbyggnaden inledde ett nytt skede i folkskolans historia i Karlshamn. Från att ha varit en fattigskola inrymd i fattighuset, där oexaminerade lärare undervisade 80-90 pojkar, hade Åke Herrlin och Caspar Rydén lyckats skapa respekt för undervisningen som bedrevs i de på 1860-talet uppförda skolhusen vid Kyrkogatan och Regeringsgatan.

1910

Stadsfullmäktige beslöt att den nya realskolan skulle uppföras i Vägga.

1911

1911 års riksdag beslöt att dra in navigationsskolan. Detta var en följd av ångfartygens utveckling.

1917

Realskolan i Vägga ritades av arkitekt E-G Asplund och på höstterminen 1917 flyttade realskolan in i sin helhet i den nya byggnaden. Flera gånger försökte man med rektor Karl Hjort i spetsen att få bygga ut med treklassigt kommunalt gymnasium men fick avslag av Överstyrelsen för rikets läroverk.

1919

Då regeringen två gånger motsatt sig stadens begäran att få inrätta ett fullständigt gymnasium måste man söka en annan lösning. Man föreslog nu ett partiellt gymnasium omfattande två ringar med såväl latin- som reallinje. Efter genomgång av dessa två ringar skulle eleverna vara berättigade att vinna inträde i tredje ringen vid ett statligt läroverk. Man inrättade detta partiella gymnasium hösten 1919 i provisoriska lokaler i den så kallade Lethska fastigheten vid torget.

1921

Detta gymnasium öppnades även för flickor och ställdes samma år genom regeringsbeslut under Skolöverstyrelsens överinseende.

1922

Från och med hösten 1922 förlades gymnasiets verksamhet helt i realskolans lokaler. Nya försök gjordes för att få ett statligt gymnasium utan resultat.

1943

Beslut fattades i stadsfullmäktige och det nya gymnasiet började sin verksamhet hösten 1943.

1945

De första studenterna utexamineras. Följande år beslutade stadsfullmäktige att inrätta latinlinje.

1953

Det kommunala gymnasiet förstatligas. Tillströmningen till reaskolan och gymnasiet ökade oavbrutet och ytterligare lokaler måste anskaffas. Läroverket fick 1953 disponera fyra klassrum och skolkök i Tekniska yrkesskolan. Sternöskolan tas i bruk. Arkitekt var Einar Hedman. Den blev överbelagd från början varför Bodestorpskolan måste byggas till med en flygel.

1962

Riksdagen fattar beslut om nioårig grundskola som skulle införas i alla svenska kommuner under återstoden av 1960-talet. Genomförandet av grundskolan krävde samarbete över kommungränserna. Hällaryd hade för få elever för ett högstadium och redan 1959 fattades beslut om att den östra grannkommunen skulle ingå i Karlshamns högstadieområde.

1963-1964

Regeringen beslöt att den nya skolan skulle införas samtidigt i hela Karlshamnsregionen med början av årsklasserna 1 och 5 och med högstadieskolor i Karlshamn och i Asarum. Stadsfullmäktige fattade principbeslut om att högstadieskola i etapper skulle uppföras på Österslätt. Skolmåltidslokaler och aula/teater blev färdiga i första etappen, arkitekt var Einar Hedman.

1966

Nytt högstadium i Asarum, Stenbackaskolan var färdig hösten 1966.

1967

Ett nytt inslag i skolväsendet utgjorde införandet av fackskolan, ett tvåårigt mellanting mellan yrkesskola och gymnasium.

1968

På Vägghaskolan undervisades våren 1968 den sista årgången enligt den gamla läroverksstadgans läroplan. Några dagar senare gick den sista realexamen av stapeln.

Den viktigaste uppgiften för skolpolitiken i Karlshamn under åren 1967-1975 var omvandlingen av läroverket i Vägga till en integrerad gymnasieskola.

1969

En ny läroanstalt stod färdig och därefter påbörjades om- och tillbyggnad av de äldre lokalerna.

1970

Detta år sammanförs gymnasium, fackskola och yrkesskola till Vägghaskolan vilket bland annat innebar att Karlshamns Tekniska yrkesskola omorganiserades och flyttade från Kungsgatan till nya lokaler i Vägghaskolan. Under denna period fick man använda sig av måna provisoriska lokallösningar. Eleverna var fördelade på fyra rektorsområden och undervisningen bedrevs i sjutton skolenheter. Störst var Stenbackaskolan med 626 elever, minst Åryd och Borvidsmåla skolor med 22 elever vardera. Utpräglade bygdeskolor fanns även i Stilleryd, Gustavstorp och Långeboda-Dannemark.

1972

Dannemarks skola lades ner. Långeboda skola byttes namn till Ringamåla skola.

1976

Korpedalsskolan i Asarum invigdes.

1978

Kommunala vuxenutbildningen blev en särskild enhet vid Vägghaskolan den 1 juli 1978. Stilleryds skola lades ner. Hösten 1978 övertog Mörrums rektorsområde högstadieundervisningen av barn från Mörrum, vilka tidigare hade gått på högstadiet i Stenbackaskolan i Asarum. Undervisningen bedrevs till en början i Mörrums Folkets hus och i Vägghaskolans annex. Barn från Svängsta och Ringamåla fick fortfarande högstadieundervisning vid Stenbackaskolan.

1979

Norrevångsskolan i Mörrum invigdes.

1982

Prästslättsskolan i Karlshamn invigdes.

1986

Ihre Natur- och kulturskola invigdes den 21 maj.

1988

Skolstyrelsen beslöt att slå samman kommunens sex rektorsområden till tre. I slutet av 1989 beslutades Gustavstorps skola att läggas ner.

1993

Nämnden för barn, ungdom och skola, bus, inrättades den 1 mars 1993 i samband med kommunens omorganisation.

1995

Från och med den 1 juli övergår huvudmannskapet för särskolan från landstinget till kommunen.